

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В ФУНКЦІОНУВАННІ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Висвітлено сутність валютного ринку України, охарактеризовано необхідність та значення валютних ринків в економіці країни. Прокоментовано структуру, та необхідність суб'єктів валютного ринку України.

Ключові слова: валютний ринок, міжнародні розрахунки, валютні ризики, валютні резерви, страхування валютних і кредитних ризиків, курси валют, кореспондентський рахунок, валютна інтервенція, резидент, нерезидент.

Babiychuck T.

A ROLE AND VALUE OF CURRENCY MARKET ARE IN FUNCTIONING OF ECONOMY OF THE STATE

Essence of currency market of Ukraine is reflected, anecessity and value of currency markets are described forthe economy of country. Commented on a structure, andnecessity subects of currency roar of Ukraine.

Keywords: currency market, international calculations, currency risks, currency backlogs, insurances of currencyand credit risks, courses of currencies, correspondent account, currency intervention, resident, non-resident.

Вступ. З врахуванням інтегрованості сучасної світової економіки, стає поширеною співпраця між суб'єктами господарювання різних держав. Важливим елементом у здійсненні зовнішньоекономічних договорів є взаєморозрахунки між сторонами – резидентами різних країн, які прийнято називати міжнародними розрахунками. Тому моменти ,пов'язані з технологією їх здійснення, форми і засоби розрахунків, особливості організації міжнародного кредитування, банківські гарантії та поручительства, методи управління ризиками, є актуальною проблемою сьогодення.

Розбудова в Україні відкритої ринкової економіки, її інтеграція у світовий економічний простір, автоматично передбачають вихід більшості суб'єктів підприємництва на світовий ринок, їхню активну участь у міжнародних розрахунках та діяльність на світових валютних ринках. Безперерійні розрахунки з іноземними партнерами, купівля чи продаж іноземної валюти стали повсякденною практикою для підприємств та організацій, учасників міжнародних розрахунків. В перспективі, ця діяльність стане ще активнішою та актуальнішою, в міру розвитку валютного ринку і розширення його можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних та методологічних засад, розробці практичних аспектів функціонування валютних ринків присвячено наукові праці відомих зарубіжних учених: Дж. Вільямсона, Дж. М. Кейнса, Р. Манделла, П. Самуельсона та ін. У вітчизняній економічній літературі ці проблеми відображені у працях С. Боринця, І. Бураковського, Ф. Журавки, В. Міщенко, О. Плотнікова та ін.

Відаючи належне дослідникам та не применшуючи значущості отриманих ними наукових результатів, сьогодні ще недостатньо розкриті проблемні аспекти функціонування валютного ринку в сучасних умовах.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні сучасного стану та проблемних аспектів функціонування валютного ринку України, ризиків, з якими стикаються учасники валютного ринку при здійсненні валютних операцій та зміні валютного курсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні події в світі демонструють важливість впливу валютної сфери на економіку. Розвиток кризи в світовому масштабі показав наскільки тісно переплітається валютна та фінансова сфера, наскільки важливими можуть бути процеси, що відбуваються в них, наскільки глобальним може бути їх вплив на основні сфери економічної діяльності [2].

В сучасних умовах з'являється необхідність проведення узгоджених дій, координації економічної, зокрема валютно-кредитної і фінансової, політики держав. Звідси спроби знайти оптимальне поєднання ринкових механізмів, національного і міжнародного регулювання.

Валютний ринок у широкому розумінні – це сфера зовнішньоекономічних відносин, які проявляються при здійсненні операцій купівлі-продажу іноземної валюти та цінних паперів в іноземній валюті, експортно-імпортних операцій між резидентами та нерезидентами, а також операцій з інвестування валютного капіталу та залучення і розміщення вільних валютних коштів. Це сукупність комерційних і центральних банків, бірж, брокерсь-

ких фірм, корпорацій (особливо транснаціональних), міжнародних валютно-кредитних і фінансових організацій. Це офіційні центри, де відбувається купівля-продаж іноземних валют на основі попиту та пропозиції. Вони обслуговують міжнародний платіжний обіг, пов'язаний з оплатою грошових зобов'язань юридичних або фізичних осіб різних країн.[1]

Функціями валютних ринків є:

- забезпечення своєчасності здійснення міжнародних розрахунків, страхування валютних ризиків;
- диверсифікація валютних резервів банків, підприємств, держав, регулювання валютних курсів;
- страхування валютних і кредитних ризиків;
- взаємозв'язок світових валютних, кредитних і фінансових ринків;
- отримання спекулятивного прибутку учасниками ринку у вигляді різниці курсів валют;
- регулювання економіки.

Основні особливості сучасних валютних ринків:

- посилення інтернаціоналізації валютних ринків на базі інтернаціоналізації господарських зв'язків;
- широке використання електронних засобів зв'язку і здійснення операцій і розрахунків їх каналами;
- операції здійснюються безперервно протягом доби по черзі в різних країнах світу;

- техніка валютних операцій уніфікована та ґрунтується на записках на кореспондентських рахунках банків;

- широкий розвиток операцій з метою страхування валютних та кредитних ризиків;
- спекулятивні та арбітражні операції набагато перевершують комерційні валютні операції;
- нестабільність курсів валют;
- високий ступінь довіри;
- децентралізований характер здійснення валютних операцій.

Система взаємовідносин на валютному ринку (рис. 1):

- між комерційними банками та їх клієнтами;
 - між комерційними банками однієї й тієї ж країни;
 - між комерційними банками різних країн;
 - між комерційними та центральними емісійними банками;
 - між центральними емісійними банками.
- Учасниками валютного ринку України є [1,3]:
- Національний банк України.
 - Уповноважені банки та валютно-кредитні установи.

- Резиденти та нерезиденти, які здійснюють у встановленому НБУ порядку операції через уповноважені банки.

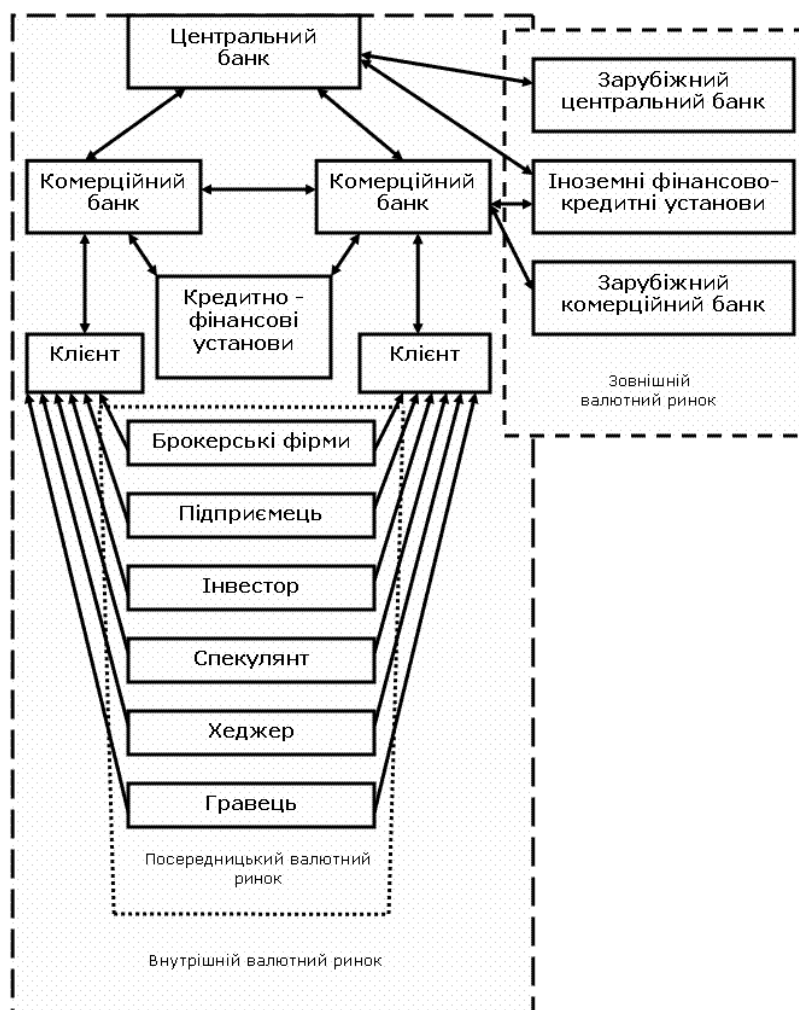

Рис. 1. Взаємовідносини учасників валютного ринку

1. Центральні банки виходять на валютний ринок з двох причин:

- з метою залучення іноземної валюти від імені свого уряду (наприклад, для поповнення федерального резерву);

- з метою створення впливу на валютний курс шляхом здійснення валютних інтервенцій.

Валютна інтервенція – це втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти за допомогою купівлі-продажу іноземної валюти. В цілях підвищення курсу національної валюти центральний банк продає іноземну валюту, а для зниження курсу своєї валюти скуповує іноземну валюту в обмін на національну. Валютна інтервенція здійснюється за рахунок золотовалютних резервів країни або кредитів по міжбанківських угодах «своп».

2. Комерційні банки. Банки, яким надано право на проведення валютних операцій, називаються уповноваженими. В Україні це будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований на території країни, що має ліцензію Національного банку України на виконання валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів.

3. Фінансові установи (фонди хеджування, пенсійні фонди) — установи, які виступають на ринку через посередництво банків. Уповноваженими кредитно-фінансовими установами називаються ті, що отримали ліцензію НБУ на проведення валютних операцій (наприклад, Українська фінансова група, Кредитно-фінансова спілка та ін.).

4. Резиденти і нерезиденти.

Резиденти:

- фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

- юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України;

- дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Нерезиденти:

- фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;

- юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України;

- розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Сьогодні структура валютного ринку України включає два сегменти— міжбанківський ринок і ринок продажу готівки (рис. 2). Починаючи з 2000 р. НБУ проголосив політику плаваючого курсу, під яку було сформовано нині діючу структуру валютного ринку і систему здійснення валютних операцій.

Рис. 2. Структура валютного ринку України

Ринок продажу готівки обслуговує готівковий оборот, і суб'єктами цього ринку є резиденти та нерезиденти, які купують валюту в обмінних пунктах безпосередньо.

Міжбанківський валютний ринок України – це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою в Україні між суб'єктами ринку, між суб'єктами ринку та їх клієнтами (у тому числі банками-нерезидентами), а також між суб'єктами ринку і Національним банком (рис. 3).

Рис. 3. Схема міжбанківського валютного ринку України

Суб'єкти міжбанківського валютного ринку України:

- Національний банк України;

- уповноважені банки (комерційні банки, які отримали ліцензію Національного банку України на право здійснення операцій з валютними цінностями);

- уповноважені кредитно-фінансові установи (які отримали ліцензію Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями);

- валютні біржі.

Головними виконавчими органами валютного регулювання є Національний банк України та Кабінету Міністрів України у сфері валютного регулювання [2].

Національний банк України у сфері валютного регулювання:

- здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;

- складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;

- контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;

- визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;

- видає у межах, передбачених цим Декретом, обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;

- нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

- видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;

- установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях;

- установлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;

- забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

Кабінет Міністрів України у сфері валютного регулювання:

- визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;

- бере участь у складанні платіжного балансу України;

- забезпечує виконання бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;

- забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України;

- визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у не-торговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

Розбудова повноцінного валютного ринку та ефективна організація валютних відносин в Україні визначаються необхідністю їх належного регулювання з боку держави. Одне з ключових місць у цьому процесі належить механізму реалізації валютної політики, що охоплює всі необхідні важелі впливу на валютні відносини і є одним із найважливіших елементів у загальній системі заходів щодо підтримання макроекономічної стабільності в країні, стимулювання економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Валютна політика як одна з головних форм регулювання зовнішньоекономічних відносин набуває ключового значення у практичній реалізації державного впливу на перебіг усіх господарських

процесів з метою реалізації стратегії економічного розвитку та розбудови в Україні ефективно функціонуючого ринкового механізму.

Головним елементом валютної політики слід вважати валютне регулювання – діяльність держави та уповноважених нею органів, спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і порядку здійснення операцій з валютними цінностями.

Залежно від виду використовуваних державою у процесі валютного регулювання інструментів валютне регулювання може бути прямим або опосередкованим.

Пряме валютне регулювання полягає в корекції поведінки суб'єктів ринку через застосування обмежувачих законодавчих актів і втручання органів виконавчої влади. Опосередковане валютне регулювання полягає у використанні економічних, зокрема валютно-кредитних, методів впливу на поведінку економічних агентів ринку.

Переважання прямих чи опосередкованих засобів валютного регулювання визначають, таким чином, його характер – адміністративний або ліберальний.

В умовах сучасної світової кризи Національний банк України, як головний виконавчий орган валютного регулювання, використовує жорстке адміністративне валютне регулювання задля обмеження відтоку капіталів за кордон та паралельного підтримання пропозиції валюти на внутрішньому ринку.

Посилення важелів державного регулювання в Україні базується на зваженій та продуманій антикризовій стратегії валютно-фінансового регулювання, що з одного боку, враховує світовий досвід регулювання та специфіку поточної ситуації у світовому господарстві, а з іншого – пріоритети та особливості розвитку України.

Висновки. Отже, на основі вищенаведеного, можна зробити висновок, що для збалансування об'ємів іноземної валюти, Національному банку України, необхідно проводити активні валютні інтервенції шляхом купівлі-продажу валюти, а для зменшення попиту на іноземну валюту та зменшення девальваційних очікувань, необхідно проводити цільові валютні аукціони із продажу іноземної валюти, для задоволення потреб клієнтів банків – фізичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України [Текст] : навчальний посібник / І. В. Бураковський, О. В. Плотніков – Харків : Фоліо, 2009. – 299с. – ISBN 978-966-03-4825-7.

2. Журавка Ф. О. Методологічні підходи до вивчення поняття «валютний ринок» / Ф. О. Журавка // Вісник науковця – 2009 р. : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 квітня 209 р.) – Миколаїв : НУК, 2009. – С. 40-42

3. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. / Сорос Дж.; [пер. с англ.] – М.: ИНФРА-М, 1999. – XXVI, 262 с. ISBN 1-891620-27-4 (англ.) ISBN 5-16-000002-x (русск.)

4. Ющенко В. А. Управління валютними кризами. / Ющенко В. А., Міщенко В. І. – К.: Знання, КОО, 1998. – 238 с.